

Nr 180.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till överlåtande av utgården Graneberg under Ultuna egendom i Uppsala län mot erhållande av viss annan egendom; given Stockholms slott den 13 mars 1925.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Sven Linders.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 13 mars 1925.

Närvarande:

Statsministern SANDLER, statsråden OLSSON, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, LINDERS, LARSSON, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON.

Departementschefen, statsrådet Linders anför:

Den 1 december 1914 hemställde styrelsen för Ultuna lantbruksinstitut, att den vid Mälaren belägna utgården Graneberg under Ultuna egendom måtte mot ersättning av 30,000 kronor överlåtas till Uppsala spårvägsaktiebolag under villkor, att bolaget skulle anlägga och på närmare angivet sätt trafikera en spårvägslinje Uppsala—Ultuna—Graneberg, varjämte å Ultunas område erforderlig mark för spårvägen skulle kostnadsfritt överlåtas till bolaget. Med anledning av nämnda hemställan av Kungl. Maj:t till 1915 års riksdag avlåten proposition, nr 140, blev emellertid icke av riksdagen bifallen, förnämligast med den motivering, att uppgifterna om Granebergs areal och skogens värde därå vore svävande samt att Uppsala stad finge anses hava det intresse för spårvägsanläggningen, att ekonomiskt bidrag från stadens sida kunde ifrågasättas (skr. nr 118/1915).

Den 31 januari 1924 inkom institutsstyrelsen till Kungl. Maj:t med förnyad hemställan om statens medverkan för åstadkommande av spårvägsförbindelse Uppsala—Mälaren, denna gång på sätt, att Kungl. Maj:t skulle bemyndiga bemälda styrelse att fortsätta vissa förhandlingar med vederbörande korporationer om anläggande av spårväg Uppsala—Ultuna—Graneberg på basis av att staten antingen tecknade aktier i ett tilltänkt trafikaktiebolag Uppsala—Mälaren för ett belopp av 122,000 kronor genom överlåtande av utgårdens Graneberg till bolaget eller att staten försålde Graneberg till bolaget för ett reducerat pris av 60,000 kronor, med skyldighet i båda fallen för bolaget att enligt vissa villkor uppehålla regelbunden trafik Uppsala—Ultuna. Över nämnda hemställan hava yttranden avgivits av länsstyrelsen i Uppsala län den 22 februari 1924 och av lantbruksstyrelsen den 27 mars 1924. Sedan styrelsen för lantbruksinstitutet till följd av remiss den 30 juni 1924 avgivit utlåtande med anledning av vad lantbruksstyrelsen i nyssnämnda yttrande anfört, yttrade sig denna senare styrelse ånyo den 29 september 1924.

På given anledning har *styrelsen för lantbruksinstitutet* sedermera i skrivelse den 25 februari 1925 inkommit till Kungl. Maj:t med nytt förslag i ämnet. Detta utmynnar i anhållan, att Kungl. Maj:t måtte i proposition till årets riksdag hemställa om bemyndigande att till ett blivande trafikaktiebolag Uppsala—Ultuna—Graneberg överlåta utgårdens Graneberg under Ultuna mot erhållande av 1 mantal Nontuna nr 1 litt. Aa och Ab samt $\frac{1}{2}$ mantal Nontuna nr 2 litt. Ba med de föreskrifter angående spårvägens anläggning och trafikering, som av Kungl. Maj:t bestämmas. Till stöd för sin hemställan anför styrelsen bland annat följande.

Bland de fördelar, som för Ultuna skulle uppstå genom spårvägsförbindelse med Uppsala, finge framhållas den ökade möjligheten till vetenskapligt samarbete mellan institutets lärare och universitetets, vars rikhaltiga samlingar och bibliotek i vida högre grad än nu bleve tillgängliga för institutets lärare och elever. Användandet av universitetslärare vid undervisningen vid institutet skulle möjliggöras i större utsträckning än hittills, och de fasta lärarebefattningarna vid institutet borde också bliva begärligare, då goda kommunikationer vore av vikt såväl för lärarna själva som för deras familjer. Även ur rent ekonomisk synpunkt skulle vissa fördelar vinnas genom besparingar å en del utgiftsposter. För hämtning av extralärare och skjutsning av de vid institutet boende lärarna och deras familjer måste nu hållas en kusk och ett par hästar, för vilka årskostnaden kunde beräknas till minst 3,000 kronor, vilken post borde kunna inbesparas. För Ultuna egendom borde även i fråga om varufrakter någon besparing kunna göras. Vidare torde behovet av nybyggnader vid Ultuna komma att förminskas, då det nämligen bleve möjligt för en del elever att bo i staden och delta i undervisningen vid Ultuna, varemot under nuvarande förhållanden samtliga elever måste bo vid Ultuna. Särskilt skulle bättre tillfälle beredas extraelever att bedriva studier vid institutet, varemot sådana hittills på grund av bostadsförhållandena endast undantagsvis kunnat antagas. Vid behov skulle även någon utvidgning av undervisningslokalerna kunna verkställas utan nybyggnad, då efter spår-

vägens tillkomst möjlighet förefunnes för disponerande av någon del av utrymmet i elevbyggnaden till institutionslokaler, och eventuellt skulle även sadana lärare, som icke i större utsträckning vore sysselsatta med laborationer eller försök, kunna bo i staden, varigenom behovet av nya lärarebostäder komme att inskränkas. Såväl med hänsyn till närmaste tidens behov som ännu mera beträffande framtida utvidgningar borde därför anläggandet av spårväg kunna medföra avsevärda besparingar.

Även för en annan statsinstitution, Uppsala hospital och asyl, komme spårvägsanläggningen att medföra avsevärda fördelar, vilket här endast i förbigående linge omnämnas. För Uppsala stad skulle givetvis en spårvägslinje över Ultuna till Mälarens strand vara till synnerligen stort gagn genom de ökade tillfällen till bad och friluftsliv, som härigenom kunde beredas dess invånare. Även Bondkyrko socken hade visat sitt intresse för spårvägsfrågan genom beslut om aktieteckning i ett för sådant ändamål bildat aktiebolag med ett belopp av 200,000 kronor. För Uppsala stad hade föreslagits aktieteckning till samma belopp och enligt all sannolikhet komme även denna teckning att verkställas.

Förutsättningen för att spårvägsföretaget skulle komma till stånd, vore att det blivande trafikbolaget på ena eller andra sättet finge förvärva den till Ultuna hörande utgården Graneberg vid Mälaren, dit spårvägslinjens slutpunkt skulle förläggas. Anläggningskostnaden för spårvägen hade i januari 1923 beräknats till 570,000 kronor, och syntes nödigt kapital kunna hopbringas genom aktieteckning från Uppsala stad, Bondkyrko socken samt en del andra institutioner och enskilda personer. På grund av företagets stora omfattning måste det anses fullständigt uteslutet att spårvägen komme till stånd, försä vitt icke staten genom överlåtande av Graneberg till reducerat pris lämnade företaget sin subvention. Å andra sidan syntes ej försäljning av Graneberg böra ifrågasättas under andra förhållanden, än att Ultuna lantbruksinstitut härmed vunne någon väsentlig fördel, såsom just kommunikationernas förbättring. Här borde framhållas, att under de senare åren inrättats automobilomnibusstrafik mellan Uppsala och Flottsund vid Mälaren, en anordning som dock måste betraktas såsom provisorisk, då en tillfredsställande sådan förbindelse icke kunde uppehållas utan en mycket kostsam omläggning av landsvägen. Med en dylik förbindelse kunde för övrigt varken Ultunas eller andras intressen tillgodoses på samma sätt som med en spårväg. Spårvägen måste nämligen — i synnerhet då, såsom här bleve fallet, huvudparten av aktiekapitalet innehades av två kommuner — anses innebära en säkrare och för framtiden mera betryggande förbindelse samt lämna större trygghet för dem, som ämnade nedlägga sitt sparade kapital i ett eget hem. Vad särskilt Ultuna beträffade skulle spårvägen medföra fördelen av anhaltsstations förläggande i omedelbar närhet av byggnaderna, tätare och snabbare förbindelser samt lägre biljettpreis, faktorer som måste anses avgörande.

För att erhalla en värdering av Graneberg efter så vitt möjligt objektiva grunder hade styrelsen låtit länets domänintendent friherre E. G. Leijonhufvud och förre akademifogden A. R. Thalén verkställa värdering av Graneberg, varvid skogen särskilt värderats av länsjägmästaren R. Lübeck. Enligt dessa värderingar hade sammanlagda värdet befunnits vara 121,891 kronor 64 öre, därav skog och skogsmark 95,500 kronor. Värderingsmännen hade särskilt framhållit, att flera bland byggnaderna vore av dålig beskaffenhet, otillräckliga och otidsenliga, och vid gårdens bibehåll-

lande under Ultuna bleve därför en kostsam om- och nybyggnad erforderlig.

Vid försäljning till byggnadstomter efter framdragande av spårväg borde givetvis åtskilligt högre värde kunna utvinnas, vilket mervärde dock i väsentlig grad framkallades genom spårvägsanläggningen. Att märka vore för övrigt, att då Graneberg vore avsett att bliva en utflyktsort för Uppsala stads invånare, stora arealer måste reserveras för lek- och idrottsplatser, badhus m. m., vilket förutsatte en ej för obetydlig sträcka fri strand, samt för vägar och allmänna platser i övrigt. Större delen av skogsarealen måste också bibehållas som sådan, då skogen gäve Graneberg ett av dess förnämsta behag, och den till försäljning disponibla arealen bleve därför i själva verket ej så särdeles omfattande. Förutom kostnaderna för spårvägen bleve dessutom andra utgifter erforderliga för områdets exploatering, såsom för vägar, en del byggnader, eventuellt även för vattenledning m. m.

I styrelsens föregående framställningar i ärendet hade föreslagits, att Graneberg skulle försäljas till ett blivande trafikbolag antingen för visst kontant belopp eller mot aktier i bolaget. Mot Granebergs försäljning hade invänts, att efter avhändandet av dess skog ingen annan skogstillgång skulle återstå för Ultuna än dess andel i Ulleråkers härads allmänning. Styrelsen hade ock alltjämt varit betänkt på att i stället för Graneberg söka förvärva någon närbelägen gård med tillräcklig skogsmark, och tillfälle härtill hade på senaste tiden yppats, i det att ett hemman i Nontuna by, Danmarks socken, kunde förvärfvas för skäligt pris. Gården utgjordes av ett mantal Nontuna nr 1 litt. Aa och Ab samt $\frac{1}{2}$ mantal Nontuna nr 2 litt. Ba och ginge med sina ägor ned till Fyrisstranden mittemot Ultunas ägor och gränsade omedelbart intill den av Ultuna innehavda Djurgårdsängen, till vilken förbindelse uppehöles medelst färja. Gården vore lämnad på hand till den 15 maj 1925 för ett pris av 90,000 kronor; den vore intecknad till ett belopp av 10,000 kronor.

Styrelsen hade låtit samma värderingsmän, som i januari 1924 verkställde värdering av Granebergs jordbruk och skog, i februari 1925 värdera även Nontunagårdens jordbruk och skog. Huvudresultaten av värderingarna av Graneberg och Nontuna vore här nedan sammanställda.

	Graneberg		Nontuna	
	hektar	kronor	hektar	kronor
Tomter	3.205	6,410: —	—	10,200: —
Åker	24.253	16,977: 10	47.1953	33,644: 31
Äng	4.714	942: 80	10	5,000: —
Betesmark och gärdesbackar ...	9.635	761: 74	—	—
Skog och skogsmark	85.685	95,500: —	103.8859	39,000: —
Impediment	1.373	—	—	—
Vassbotten	3	300: —	—	—
Fiske	—	1,000: —	—	—
Summa	131.865	121,891: 64	161.0812	87,844: 31.

Byggnadernas brandförsäkringsvärde vore vid Graneberg 26,800 och vid Nontuna 72,000 kronor.

Av ovanstående sammanställning framginge, att totalarealen å Nontuna vore inemot 30 hektar större än å Graneberg samt att åkerarealen både i fråga om storlek och värde låge ungefär dubbelt så högt för Nontuna som för Graneberg. Även skogsmark och egentlig ängsmark hade vid

Nontuna större arealer; betesmark vore ej särskilt upptagen i Nontunavärderingen, men i skogsarealen vore inräknad 6 hektar betesmark.

Skillnaden mellan de båda egendomarnas värden härrörde i främsta rummet från olikheten i fraga om skogstillgång, vars värde vid Graneberg satts 56,500 kronor högre än vid Nontuna; i någon mån eliminerades denna skillnad genom högre jord- och byggnadsvärde vid Nontuna.

Nontunagården erbjöde ur ren jordbrukssynpunkt åtskilliga företräden framför Graneberg, främst genom sin närbelägenhet till Ultuna och den större arealen av åker- och egentlig ängsjord. Härvid finge särskilt framhållas, att en stor del av denna jord lämpade sig för anläggning av mångåriga betesvallar, varav Ultuna hade stort behov för utvidgande av sin kreatursskötsel och särskilt med hänsyn till ungdjurens uppfödning. Skogen vid Nontuna kunde tillsammans med det från häradsallmänningen erhållna virket fylla Ultunas behov av vedbränsle och virke, ehuru såsom redan framhållits den på en gång disponibla virkesmängden vid Graneberg vore vida större. Härvid borde dock framhållas, att ett kraftigare nedbringande av virkeskapitalet i Granebergsskogen icke syntes böra ifrågakomma, då Mälarstranden härigenom skulle förlora ett av sina förnämsta behag.

Styrelsen ville till slut framhålla, att förberedande åtgärder redan vore vidtagna för att få det ifrågasatta trafikbolaget till stånd. Avsikten vore att för bolagets räkning före utgången av den tid, Nontunagården vore lämnad på hand, sålunda före den 15 maj, förvärva äganderätten till denna gård för att överlåta densamma till Ultuna i utbyte mot Graneberg, med förpliktelse för bolaget att anlägga och trafikera en spårvägslinje Uppsala—Ultuna—Graneberg. Angående de närmare villkor, som i en blivande överenskommelse borde stipuleras för anläggningen och trafikeringen, vore styrelsen icke beredd att nu framlägga detaljerat förslag, men ville dock framhålla, att bland dessa villkor syntes böra inrymmas dels att anhalt förlades i omedelbar närhet av byggnaderna vid Ultuna samt att linjen sträcktes på sådant sätt, att minsta möjliga olägenhet uppstode för åkerjordens brukning, dels även att trafiken på dagen uppehölls med vagnavstånd av högst 45 minuter och att biljettpriiset för enkel resa Ultuna—Uppsala eller omvänt icke borde överstiga 30 öre. Innan bolaget bildats, vore det emellertid icke möjligt att utforma detaljerade bestämmelser i alla dessa hänseenden, och syntes det därför styrelsen vara lämpligt, att prövningen av en blivande överenskommelse om villkoren för Granebergs överlåtande förbehölles Kungl. Maj:t.

Resumerades vad ovan anförts, skulle sålunda staten, för vinnande av de fördelar spårvägsanläggningen medförde för Ultuna, avstå gården Graneberg, värderad i runt tal till 122,000 kronor, och i stället erhålla Nontunagården, värderad till 88,000 kronor, med avdrag för inteckningen å 10,000 kronor, representerande ett värde av 78,000 kronor. Statens subvention till spårvägsanläggningen skulle sålunda bliva 44,000 kronor, ett belopp som enligt styrelsens uppfattning icke kunde anses högt i betraktande av den betydelse, spårvägsförbindelsen kunde väntas medföra för institutets framtida utveckling. Styrelsen, som trätt i förbindelse med ledande män i Uppsala och Bondkyrko, vore förvissad att, om staten å sin sida accepterade en sådan uppgörelse, det avsedda företaget skulle komma till stånd.

Över styrelsens för Ultuna lantbruksinstitut nyssnämnda skrivelse, har domänstyrelsen den 3 mars 1925 avgivit infordrat yttrande, vari anmärkts,

att vid värderingen av skogen å de båda egendomarna likartade principer icke använts vid värdesättningen av virket. Därest så skedde, bleve skillnaden i värde mellan egendomarna icke 34,000 kronor utan allenast 13,000 kronor.

Slutligen har *lantbruksstyrelsen* den 9 mars 1925 avgivit infordrat yttrande, vari styrelsen, i betraktande av den stora betydelse en spårvägsförbindelse med Uppsala skulle hava för lantbruksinstitutet, tillstyrker ifrågavarande framställning. Efter att hava erinrat bland annat om sitt avstyrkande utlåtande över institutsstyrelsens här ovan omnämnda skrivelse av den 31 januari 1924 anför lantbruksstyrelsen ytterligare.

I nu föreliggande framställning vore förutsättningarna helt andra, i det att ifrågavarande trafikbolag skulle mot erhållande av Graneberg överlämna annan, i förhållande till Ultuna jämförelsevis väl belägen jordbruks- och skogsfastighet. Vid den i ärendet företagna värdesättningen av Graneberg eller den fastighet, staten skulle avhända sig, hade hänsyn tagits endast till åkerbruks- och skogsvärde men ej till tomtvärde i annan mån, än där marken redan vore bebyggd. Då sålunda utredningen i detta avseende icke kunde anses fullständig, undandrog sig den ekonomiska sidan av förslaget i väsentlig del lantbruksstyrelsens bedömande. Att sistnämnda förslag ur statens synpunkt måste vara fördelaktigare än det, varöver lantbruksstyrelsen tidigare utlåtit sig, funne lantbruksstyrelsen alla skäl antaga. Under hand hade styrelsen också inhämtat, att större delen av byggnaderna å Nontuna befunne sig i gott skick och att den ökning i jordareal, som skulle föranledas av bytet, med hänsyn till ungdjursuppfödning vore önskvärd.

*Departements-
chefen.*

Därest hänsyn tages å ena sidan till den av domänstyrelsen vidtagna korrigeringen av ovannämnda egendomars värdering och å andra sidan till den å Nontunaegendomen vilande inteckningen, skulle vid bifall till institutsstyrelsens förslag av den 25 februari 1925 statens direkta subvention till ifrågavarande spårvägsanläggning bliva ungefär 23,000 kronor. En oeftergivlig förutsättning för en medverkan från statens sida till detta egendomsbyte synes mig likväl böra vara, att nyssnämnda egendom överlämnas gravationsfri till kronan, varför det torde få ankomma på det tilltänkta bolaget att vidtaga åtgärder för inteckningens dödande. Häri genom förminskas värdeskillnaden till 13,000 kronor.

Vid bedömande av föreliggande fråga får man emellertid icke se bort ifrån, att Graneberg utöver det vid uppskattningen angivna värdet har ett ytterligare tomtvärde, oavsett om spårvägen kommer till stånd eller ej. Med hänsyn till att betydande svårigheter torde föreligga för staten att kunna utnyttja detta värde och då det bolag, till vilket egendomen skall överlätas, är avsett att bliva ett väsentligen kommunalt företag samt de förmåner, som orsaka tomtvärdet, läget vid Mälaren och den idylliska naturen, synas i viss, icke så ringa omfattning komma en större allmänhet tillgodo, anser jag icke, att ifrågavarande omständighet kan motivera ett avvisande av det förslagna egendomsbytet. Jag vill alltså tillstyrka detsamma. Jag gör det så mycket hellre, som jag förvissat mig om, att

den egendom, kronan får i ersättning, för framtiden torde bli va av större värde för Ultuna lantbruksinstitut än Graneberg på grund av läget, de rymligare och värdefullare åbyggnaderna samt den större arealen.

Bland de villkor, som Kungl. Maj:t bör fästa vid överlåtelsen av Graneberg, torde böra föreskrivas, förutom gravationsfrihet i fråga om Nontuna-egendomen och bestämmelser om anläggning och viss trafikering av spårvägen, jämväl betryggande föreskrifter om upplåtelse av viss del av egendomen för sådant allmänt bruk, som ovan antytts och som i institutsstyrelsens skrivelse närmare anges.

Slutligen torde böra omnämnas, att å Graneberg finnas åtta tomter, som till den 31 december 1926 äro mot årlig avgäld utarrenderade till enskilda personer och föreningar och som, utom beträffande en obebyggd, äro bebyggda med s. k. sommarbostäder. Jag finner det självklart, att efter överlåtelsen av Graneberg den nye ägaren inträder i de rättigheter och skyldigheter, som enligt kontrakt tillkommer ägaren av Graneberg gentemot nämnda arrendatorer. Skulle för övrigt skäl visa sig föreligga att utöver arrendekontraktens bestämmelser reglera förhållandet mellan den nye ägaren och nämnda arrendatorer, torde detta få ankomma på Kungl. Maj:ts prövning i samband med avtals träffande mellan kronan och det tilltänkta bolaget.

På grund av vad jag sålunda anført hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att bemyndiga Kungl. Maj:t att under de villkor, som i huvudsaklig överensstämmelse med vad ovan anført må av Kungl. Maj:t bestämmas, till ett blivande trafikaktiebolag Uppsala—Ultuna—Graneberg överlåta utgårdan Graneberg under Ultuna egendom i Uppsala län mot erhållande av 1 mantal Nontuna nr 1 litt. Aa och Ab samt $\frac{1}{2}$ mantal Nontuna nr 2 litt. Ba i samma län.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Nils Flodman.